

Så blir biologi till politik

En essä om politiska ideologiers användning av vetenskap

Bengt Olle Bengtsson

Denna essä tillägnas statsvetaren Lennart Lundquists minne. Lennart var mycket intresserad av förhållandet mellan biologi och politisk teori, men jag följde honom inte alltid i hans försök att finna tvärvetenskapliga kontaktytor disciplinerna emellan.¹ Istället anknyter jag till arbetssättet han använde när han skrev boken *Slutet på yttrandefriheten (och demokratin?)*. Där skildrade han en lokal akademisk konflikt för att tydliggöra strukturella element, som han på ett mer generellt plan sen använde för att analysera hur akademiskt ledarskap förvrängs av New Public Management.

I likhet med Lennart utgår jag från en konkret akademisk situation som jag beskriver i viss detalj. Händelsen jag studerar är odramatisk men – om man tänker närmare efter – högst märklig. Den handlar om hur den berömda klassicisten Martin P:son Nilsson 1921 menade sig kunna förklara Romarrikets fall med hjälp av Mendelsk nedärvningsteori. Genom att följa P:son Nilssons argumentation försöker jag frilägga hans djupare intentioner. Främst intresserar jag mig för hur P:son Nilsson ville utnyttja den moderna ärftlighetsläran för att stödja sin konservativa världsuppfattning.

Syftet med denna analys är att nå fram till en diskussion om varför ideologiskt tänkande ofta hänvisar till vetenskapliga begrepp och resultat. Vilka effekter hoppas man därmed kunna uppnå? Och hur går denna process ihop med vetenskapens förmenta värderingsfrihet? Diskussionen koncentreras till den politiska konservatismen och dess starka intresse för biologin och min egen vetenskap, genetiken.

De politiska ideologiernas strävan att förstärka sin legitimitet med vetenskapliga argument har, tycks det mig, blivit alltför lite analyserad och diskuterad, vilket varit till skada för såväl politisk teori som det naturvetenskapliga arbetet. I essäns avslutande del försöker jag därför beskriva – med hjälp av insikter från Roland Barthes och Louis Althusser – hur åtminstone en av de processer fungerar varmed vetenskapliga resultat får politisk och ideologisk bäring.²

1 Lundquist 2010.

2 Tack till Högre seminariet i idé- och lärdoms historia i Lund för kommentarer på en tidigare version av denna text. Tack också till Boel Berner, Torbjörn Säll och Magnus Jerneck.

Bengt Olle Bengtsson är professor emeritus vid Biologiska institutionen, Lunds universitet.
E-post: bengt_olle.bengtsson@biol.lu.se

I. Romarrikets fall förklarar av genetiken

MARTIN P:SON NILSSON OCH VÄNNEN HERMAN NILSSON-EHLE

Martin P:son Nilsson (1874–1967) var professor i klassisk fornkonst och antikens historia vid Lunds universitet,³ och han spelade en viktig roll när *Statsvetenskaplig tidskrift* fick sin nuvarande form. Han var således en av de fyra professorer som efter den Fahlbeckska donationen arbetade med tidskriftens utgivning, och han inledde dess nya följd 1919 med en artikel om ”Dyrtid och dyrtidsorganisation i forntiden”. Att romarrikets krispolitik, med sidoblickar på de ekonomiska problemen under första världskriget, fick starta den ombildade tidskriften var säkert noggrant genomtänkt, för ämnet passade Pontus Fahlbecks önskan att stiftelsen skulle stödja vetenskapliga studier om ”folks, staters och kulturers förfall och undergång”.⁴

Själv var P:son Nilsson en produktiv och högt värderad klassicist, främst expert på grekisk religion. Många av hans böcker översattes till olika språk och finns fortfarande i tryck. Det verkar rimligt att se honom som 1900-talets internationellt mest kände svenske humanistiska vetenskapsman. Efter första världskrigets slut vidgade han sin intellektuella sfär (som för övrigt innefattade ett starkt intresse för svensk bondekultur) och gav bland annat ut ett större verk om romarrikets historia.⁵

Några inledande ord måste också skrivas om hans vän Herman Nilsson-Ehle (1873–1949). För båda dessa ”Nils-söner” gällde att de kom från skånska bondefamiljer och var duktiga på att forma sig akademiska karriärer. Nilsson-Ehle hade efter studier i botanik tagit anställning vid växtförädlingsanstalten i Svalöv, och hans forskning där om hur en till synes jämn variation kunde visas bero på distinkta genskillnader väckte stor internationell uppmärksamhet.⁶

Efter det att P:son Nilsson blivit professor i Lund 1909 arbetade han för att Nilsson-Ehle skulle få en tjänst som passade vännens vetenskapliga intresse.⁷ Insatserna från P:son Nilsson (och andra) fick effekt: 1917 gavs Nilsson-Ehle en personlig professur i ärftlighetslära vid Lunds universitet. Denna position använde han för att på olika sätt främja genetiken i det svenska samhället, vilket bland annat innebar att han helhjärtat stödde tillkomsten av Rasbiologiska Institutet i Uppsala.⁸ Som duktig vetenskaplig entreprenör tiggde han

3 Martin P:son Nilsson skrev sitt namn på många olika sätt. I texten kallar jag honom för P:son Nilsson medan referenserna ges till Nilsson. För en beskrivning av hans liv och publikationer, se artikeln om honom av P. G. Gierow i *Svenskt biografiskt lexikon*, <http://sok.riksarkivet.se/sbl/artikel/8963>.

4 Ringmar 2014.

5 Nilsson 1921b.

6 För mer om Nilsson-Ehles liv och verk, se Tunlid 2004, samt kapitlet ”Riksvetenskapsmannen” i Bengtsson 1999.

7 Tunlid 2004, s. 84.

8 Broberg 1995.

också ihop medel så att Mendelska Sällskapet i Lund kunde starta en internationell vetenskaplig tidskrift för genetik, *Hereditas*, vilken började sin utgivning 1920.⁹

Varla ställningstaganden tog då dessa vänner i tidens akuta politiska frågor? Vad gäller Martin P:son Nilsson, så tyder allt på att han var en typisk akademisk konservativ, med starka band till den tyska universitetsvärlden men utan att senare i livet bli attraherad av de nazistiska tankegångarna.¹⁰ Han tjänstgjorde som rektor för Lunds universitet 1936–39, och hans ämbetsutövning har undersökts utan att man funnit några tecken på att han skulle förhållit sig nämnvärt positiv till dåtidens tyska politik.¹¹ I detta skiljer han sig från Nilsson-Ehle, som tidigt anslöt sig till den svenska nationella rörelsen och delade dess allt djupare förståelse för nazismen, fram till att han 1939 blev ordförande för den nybildade Riksföreningen Sverige-Tyskland.¹²

Härmed är den viktigaste bakgrunden given till händelsen vi intresserar oss för – att Martin P:son Nilsson år 1921 publicerade artikeln ”The Race Problem of the Roman Empire” i sin vän Herman Nilsson-Ehles tidskrift *Hereditas*.¹³ Vi skall nu se vad artikelns argumentation gick ut på och försöka förstå vilka syften som var knutna till den framlagda argumentationen.¹⁴

RASKORSNINGAR OCH MODERN VETENSKAP

Att artikeln handlar om något av enorm betydelse slås fast av dess inledningsmening: ”The fall of the Roman Empire is the greatest tragedy of history.”¹⁵ Det

9 Tunlid 2004; Höglund & Bengtsson 2014.

10 För att detta påstående skall hålla behövs kommentarer till de två ställen i boken *De intellektuella förräderi?* (Björkman, Lundell och Widmalm, red.) där Martin P:son Nilssons namn nämns. På s. 79 står att P:son Nilsson ”inbjöds att hålla föredrag vid (den självklart nazifierade) tysk-svenska föreningen i Berlin, vilket denne gärna gjorde”. Jesper Svenbro (2007) har studerat bakgrunden till resan och menar – på bas av goda argument – att P:son Nilsson inte alls var intresserad av att göra den. Han för endast efter indirekta påtryckningar från utrikesminister Günther av hänsyn till Sveriges utrikespolitiska situation (Svenbro, s. 291 och not 50). Allvarigare är det dokument som presenteras på s. 109, nämligen en lista över personer, antingen ”positiva till nazismen” eller ”med förståelse för NS-Tyskland”, som upprättades 1936 vid tyska legationen i Stockholm. Det påpekas emellertid i texten att ”listan måste betraktas med källkritisk skepsis”, och detta gäller i hög grad upptagandet av Martin P:son Nilssons namn i den första kategorin. Det finns andra uppenbara fel i listan vilka visar att den inte kan användas för att placera personer korrekt i trettiotalets politiska landskap; troligtvis ville nedskrivaren i sin redovisning till Berlin ge en så positiv uppfattning som möjligt av nazismens ställning bland svenska intellektuella.

11 Oredsson 1996.

12 Bengtsson 1999, s. 53. Nilsson-Ehles namn, men däremot inte P:son Nilssons, finns till exempel med på listan över de 843 personer som under kriget ekonomiskt stödde den nazistvänliga tidningen *Dagsposten* (se <http://www.tobiashubINETTE.se/dp.pdf>).

13 Valet av engelska som artikelns språk bär knappast på någon speciell betydelse. Såväl P:son Nilsson som *Hereditas* publicerade arbeten skrivna på olika internationella språk, om än tyska var vanligast.

14 En intressant beskrivning av hur snubblandet över denna artikel ledde till vidare studier av P:son Nilsson och hans idévärld ges av Svenbro 2007.

15 När inget annat anges är citat tagna från Nilsson 1921a; detta citat är från s. 370. Om den symboliska betydelsen av ”Roms fall” för senare tiders samhällsanalyser, se Hammar 2015.

fanns mer än en orsak till denna fruktansvärda händelse,¹⁶ men Martin P:son Nilsson menade sig lägga fram en till fullo tillfredsställande förklaring av det romerska imperiets fall.¹⁷

Hur skall då denna samhällsomstörtande händelse förklaras? Givet publiceringsstället för P:son Nilssons artikel så förstår man att han sökte orsaken inom biologin. Vid tillfället, runt första världskrigets slut, var det genom den breda tanketraditionen ”rasbiologi” som förbindelserna mellan människan som samhällsvarelse och som biologisk organism normalt tolkades. Och vid första anblick ger P:son Nilsson en standardmässig, rasbiologisk tolkning av vad som hände runt år 400: Romarriket bestod av många folk, raser och språk, med stora skillnader dem emellan,¹⁸ där befolkningselementen med tiden mer och mer uppblandades med varandra. Effekten blev en försämring av folkmaterialet som inte längre kunde producera ett tillräckligt dugligt ledarskap, vilket fick katastrofala följder när de germanska stammarna ökade trycket mot rikets gränser. En liknande kris knappt 200 år tidigare hade lösts med hjälp av ett antal drastiska statliga åtgärder, men denna gång var basen för samhällets maktutövning för svag. Resultatet blev kollaps.

Denna förklaring följde i stort dåtidens konventionella argumentation. Men P:son Nilsson var inte konventionell. För att förstå detta får man emellertid inte nöja sig med att bara notera hans språkbruk och hans utnyttjande av tidens normala förklaringsram, utan måste gå djupare i hans argumentation.

P:son Nilsson varnade nämligen redan i artikelns början sina läsare för att tänka alltför enkelt när det gällde frågan om rasblandningar. Visst kunde man hävda att rasblandningar alltid var av ondo, eller att de raser som den ursprungliga romerska befolkningen kom att bli uppblandad med var av sämre värde. *Men detta vore i båda avseenden fel.* Det romerska rikets förhistoria hade tydligt visat hur goda resultat blandningar av folk kunde leda till.¹⁹ Likaså menade P:son Nilsson att man inte seriöst kunde hävda att vare sig semiterna eller germanerna, vilka blev alltmer integrerade inom romarriket under de första århundradena av vår tideräkning, tillhörde några särskilt dåliga raser.²⁰

För att gälla som förklaringsgrund, måste försämringen av det romerska ledarskiktet därför baseras på en bättre fungerande teori om rasblandningsars effekter. Någon sådan teori gavs inte av tidigare författare, för uppenbart

16 s. 370.

17 s. 387.

18 I artikelns mittdel (s. 379–382) beskriver P:son Nilsson ”how manifold and deep and great” skillnaderna mellan folk, raser och språk var inom det romerska politiska området.

19 ”The Romans had once before carried through a similar task ... – the Romanising of Italy. ... After the Social war the kindred Oscan-Umbrian tribes, and soon afterwards the Celts of the Po valley, were merged in the Roman nation and enlarged and invigorated it”, s. 371–372.

20 ”in view of their later history it is risky to contend that the Semites and the Germans were less able races, and from these two peoples came the main streams which changed the stock of the population”, s. 378–379.

fungerade inte här den allmänt använda populärversionen av darwinismen som oproblematiserat utgick från att "lika föder lika".²¹ Istället måste frågan angripas i ljuset av "recent researches in genetics".²² Det var således först med den nya ärftlighetsvetenskapen, född med återupptäckten 1900 av Mendels ärt-experiment och därefter snabbt vidareutvecklad, som Roms fall kunde ges en tillfredsställande förklaring.

Det förträffliga med den nya mendelistiska genetiken var nämligen att man genom den kunde förstå varför rasblandningar ibland ledde till goda resultat och ibland till dåliga. Om blandningsprocessen fick äga rum tämligen långsamt och i närvaro av effektiv naturlig selektion, blev resultatet vanligtvis gott. Medan resultatet blev dåligt om processen gick för fort eller inte gavs tillräckligt med tid att komma fram till någon positivt.

Dessa insikter hade P:son Nilsson lärt sig av Nilsson-Ehles som var känd för att ha producerat nya vetesorter utifrån korsningar mellan olika föräldralinjer.²³ I Nilsson-Ehles förädlingsmaterial fanns det i de tidiga korsningsgenerationerna stor variation av föga värde. Men efter noggrann selektion bland successiva avkommor kunde han som växtförädlare isolera linjer som – om allt ville sig väl – på ett lyckat sätt kombinerade föräldrarnas positiva egenskaper. Nilsson-Ehles viktiga insats inom genetiken låg just i att han förklarade denna komplicerade process utifrån närvaron av många genskillnader mellan föräldralinjerna vilka successivt omkombinerades i avkomman.

Man förstår att P:son Nilsson ville överföra dessa kunskaper till sin analys av det romerska rikets sönderfall. Det var inte rasblandningarna som sådana som var orsaken till katastrofen – det var alltså den höga hastighet varmed de skedde och den otillräckliga selektion som de ackompanjerades av. De positiva resultat som rasblandningarna skulle kunna lett till fick aldrig tid till att materialiseras innan katastrofen, orsakad av yttre störningar, ägde rum. Man förstår också varför P:son Nilssons resonemang faktamässigt blev helt fel. Låt oss klara av denna aspekt genast:

Vete är en självbefruktande art, medan människor är vad som bland andra organismer brukar kallas för "korsbefruktande". Mellan olika veteplantor tillhörande samma sort råder därför stor genetisk likhet, eftersom sorten härstammar från i princip *en* enda självbefruktande individ, medan skillnaderna sorterna emellan oftast är betydande. Hos människan däremot finns endast en liten del av den ärftliga variationen *mellan* grupper (raser, kaster, etniciteter, folk, klasser, befolkningsskikt, ...), eftersom nästan all variation redan finns *inom*

21 s. 370.

22 s. 383.

23 I förordet till *Den romerska kejsartiden*, som också publicerades 1921, skrev P:son Nilsson att "[m]ed professor Herman Nilsson-Ehle har jag upprepade gånger diskuterat de ledande tankarna och detaljerna i ett av de vanligaste kapitlen, det som handlar om befolkningsproblemen"; citerat från Svenbro, s. 293.

dem. Problem med olämpliga genkombinationer hos barn till mellangrups-korsningar förekommer därför inte hos människor, eftersom vi alla är resultatet av en lång serie relativa utkorsningar. De olika "raser" som korsades under Romarrikets första århundraden av vår tideräkning var således inte alls så genetisk olika som P:son Nilsson (och nästan alla i hans samtid) utgick ifrån. Några "kvalitetseffekter" av det slag som han postulerade var därför aldrig att vänta.²⁴

GENERNAS STABILITET OCH VIDSTRÄCKTA FÖRKLARINGSKRAFT

Kunskapen om geners existens och nedärvningssätt var således av stor intellektuell betydelse för P:son Nilsson. Men betydelsen låg inte bara i dess förmåga att förklara raskorsningarnas komplexa dynamik. Genom sin *stabilitet* blev de också till objekt med vidsträckt förklaringspotential.²⁵

Det är arvsanlagens stabilitet som förklarar varför avkommorna till vete-korsningar ser ut som de gör. Om arvsanlagen vore mer plastiska i sin verkan och verkligen kunde *blandas* eller på något annat sätt integreras med varandra, skulle Mendels eller Nilsson-Ehles resultat inte kunna produceras. Med en äkta blandning av gener (på samma sätt som exempelvis blod kan blandas) skulle de mendelistiska experimentresultaten aldrig uppkomma – korsningar mellan ärtplantor med rent skära blommor skulle aldrig kunna producera avkommor med helt vita blommor.

Dessa stabila gener fick i P:son Nilssons tänkande en utomordentligt stor kraft. Låt oss citera honom direkt:²⁶

[Under bastardizing] [t]he unity and harmony of the race and the individual will be destroyed, the personality loses its balance. The individuals which are born out of this crossing fail to achieve a firm and fixed type. Psychically they lack a definite direction and vacillate indecisively between conflicting and unconnected hereditary dispositions.

— — —

[A]t the root lies [sic] the destroying effect of the bastardizing on the personality.

— — —

A bastardizing to this extent results in the mingling of better and worse races into a motley and indefinite mass without firm mental

24 För en utförligare kritisk genomgång av P:son Nilssons genetiska argumentation, se Bengtsson 2014.

25 Att gener kan ändras via mutation började man förstå vid ungefär denna tid. Men då trodde man att det vanligtvis endast rörde sig om att fungerande gener ibland – sällsynt och språngvis – kunde förändras till icke-fungerande.

26 En språklig kommentar: ordet "bastard" kunde vid denna tid betyda ungefär "resultatet av en korsning mellan distinkt olika föräldrar" och bar i samband därmed inte på någon starkt uttalad negativ association.

or moral characteristics. This is a sufficient explanation of the decline and fall of the ancient culture and the Roman Empire.²⁷

Här ger P:son Nilsson en mycket personlig tolkning av hur arvet fungerar, som går ut på att i en grupp med mycket ärftlig variation så smittar denna variation av sig på samtliga tillhörande individer, så att deras utveckling av mentala och moraliska kvalitéer blir försvagad. Det existerar således, enligt författaren, en samstämmighet mellan populationens genetiska sammansättning och de ingående individernas personliga utveckling. Rasens status blir till en viktig komponent i dess medlemmars psyke.

Ordet "gen" används inte explicit i dessa citat, men man förstår att det är dem som åsyftas med begreppet "hereditary dispositions". Att DNA är livets arvmolekyl var inte känt vid artikelns skrivande. Inte heller att gener är molekyler som fungerar som informationsbärare. Generna var – i sanning – högst ovanliga objekt vid denna tid: potentiellt kraftfulla, visuellt osynliga, och endast statistiskt påvisbara utifrån sina nedärvningsmönster. Det är därför inte underligt att tolkningarna som olika tänkare i dåtiden gjorde av dem, kom att säga mer om författarna än om generna. Och i detta fall visar det sig, att P:son Nilsson projicerade på generna en långt större förklaringskraft än de kunde bära. Orsaken och bakgrunden till denna vidlyftighet kommer vi snart till.

Det finns ingen anledning att driva analysen av Martin P:son Nilssons argumentation djupare än såhär. Enligt honom var det när befolkningsunderlaget för det romerska imperiet blev för dåligt med avseende på mentala och moraliska egenskaper som Rom föll. Dynamiken i detta skeende gick endast att förstå utifrån den moderna genetikens lära om de omkorsningsbara men i grunden stabila arvsanlagen, generna. Den nya genetikvetenskapen bidrog således med den hittills saknade nyckeln till förståelsen av "historiens största tragedi".

UPPENBART SYFTE: HUMANISMEN LEGITIMERAR DEN MODERNA ÄRFTLIGHETSLÄRAN

Martin P:son Nilssons artikel är märklig till sitt innehåll, och långt ifrån övertygande i sak. Författaren är uppenbart mångkunnig och försöker vara analytisk, men argumentationen som skall knyta samman historiska och genetiska fakta håller inte ihop och ger ett osmålt intryck. Den som idag söker förklaringar till de dramatiska omvälvningar som ägde rum i Västeuropa och Nordafrika under 400-talet anknyter knappast till P:son Nilssons tankar. Inte heller känner jag någon som försökt vidareutveckla hans genetiska idéer.

Men poängen med artikeln var nog inte att den skulle läsas som en genomarbetad forskningssammanfattning. Artikeln skrevs och publicerades med andra syften i sikte.

27 s. 386, s. 386 och s. 387.

När man tar fasta på av *vem* artikeln skrevs, sammanhanget *var* den publicerades, tidpunkten *när* den skrevs, och sättet/stilen/ambitionsnivån *hur* den skrevs, så framstår dess primära syfte, vid sidan av att presentera den ovan redovisade argumentationen, som uppenbar. Med denna artikel ville den berömde akademiske humanisten Martin P:son Nilsson ge intellektuellt stöd åt vännen Herman Nilsson-Ehle och dennes nya vetenskap, den moderna ärftlighetsläran.

Nilsson-Ehle hade 1919 publicerat ett manifest betitlat *Något om ärftlighetsvetenskapens praktiska och ekonomiska betydelse*, där han, område för område, visade på genetikens relevans. Efter en genomgång av vad den moderna ärftlighetsläran gett växt- och husdjursförädlingen behandlade han människans område. Sjukdomar med ärftliga komponenter måste utredas, men så måste också andra egenskaper:

Äro sådana egenskaper, som förorsaka kriminella eller antisociala tendenser (stöld- eller mordmani, kronisk alkoholism, vagabondnatur), ärftliga, så har både sociologen och juristen att taga hänsyn till detta och lägga det som fundament för socialt arbete och lagstiftningsåtgärder. Till de problem, som träffa hjärtat i hela samhällsorganismen, kommer således säkerligen den på ärftlighetsforskningen stödda rasbiologin att i en nära framtid lämna grundläggande bidrag.²⁸

Ambitionen för genetikerna var således enorm. Ämnet tillhörde biologins vetenskapliga krets, men dess relevans sträckte sig över hela samhällsfältet. Från citatet framgår också hur väl P:son Nilssons artikel passade in i Nilsson-Ehles fälttågsplan för att vidga genetikens revir: Vad handlade den om annat än att påvisa hur historiens viktigaste samhällsorganisationsproblem, det romerska imperiets fall, bara kunde förklaras av den moderna ärftlighetsforskningen?

Denna slutsats om artikelns primära syfte finner jag helt uppenbar. Hade vi kunnat fråga P:son Nilsson och Nilsson-Ehle, tror jag inte heller att de protesterat om vi hävdade att målet med artikeln var att föra legitimitet från den klassiska akademiska humanismen över till den moderna genetikerna med dess högt ställda men ännu inte uppfyllda ambitioner.

ARTIKELNS DOLDA SYFTE OCH DESS KONSERVATIVA GRUNDTON

Som bäst har det jag hittills skrivit varit intressant. Det är emellertid nu som det spännande börjar.

Jag vill nämligen hävda att Martin P:son Nilssons artikel också innehöll ett annat syfte, som på många sätt var viktigare än det som just behandlats. Jag menar att P:son Nilsson i sin artikel också ville visa hur den moderna genetiska vetenskapen stödde och stärkte det politisk-konservativa tänkandet. Legitimitet

28 Återgivet från Bengtsson 1999, s. 55.

flöt således i texten, enligt mig, inte bara från humaniora till genetik, utan också från genetik till den konservativa ideologin.

För att utveckla denna tanke, måste vi först acceptera att här finns ett grundläggande metodologiskt problem. För hur belägger man ett påstående av det slag jag just fört fram – att någon använder en vetenskaps begrepp eller språkbruk för ideologiska syften? I många fall är detta inte alls lätt, och påståenden av det slag jag gjort blir lätt kontroversiella. I situationen som här studeras – där den stora tidsdistanzen kommer till vår hjälp – räcker dock en enkel textanalys för att visa vilka underliggande tankemönster som fanns i den framlagda texten. Således behöver man bara analysera hur P:son Nilssons ställer upp sin artikels frågeställning, för att konstatera att hans artikel hade en utpräglat konservativ grundton.

Genomgående identifierar författaren sig med det romerska härskarskiktet, främst den ärftliga aristokratin, och uttrycker sig positivt om dess viktigaste gestalter. "[M]erchants and bankers", vilket visar sig främst hänvisa till syrier, tillmäts föga värde, liksom de frigivna slavarna.²⁹ Självklart gäller en total fokusering på den västeuropeiska världen. Att det romerska imperiet levde kvar i östra Medelhavsområdet i nästan ett millenium efter "Roms fall" beaktas inte; inte heller att den globala historien innehåller flera andra exempel på långlivade imperier av spektakulär styrka och med dramatiska fall.

Konservativt auktoritär får man också kalla artikelns retoriska ton. Författaren är allkunnig och förmedlar sina sanningar med stor bestämdhet, må de gälla årtalsfakta eller negativa karaktäriseringar av olika folkgrupper. De arbetande klasserna och vanligt folk är i det närmsta frånvarande från analysen, liksom varje form av historieskrivning baserad på andra materiella grunder än de som rör rent demografiska förhållanden; historien beskrivs och förklaras endast utifrån den samhällselitens öde.

Det ideologiska alternativ till konservatismen som P:son Nilsson såg och fann sig motiverad att kritisera i sin artikel var således inte någon form av socialistiskt eller marxistiskt tänkande, utan liberalismen.

Under senare delen av 1800-talet grundade sig det borgerliga tänkandet i den industrialiserade världen i huvudsak på förment darwinistiska idéer.³⁰ Hänvisningarna till Darwins teori – ofta i Spencers tolkning – förekom inom i alla delar av borgerligheten (förutom vissa strikt religiösa delar). Denna enighet mellan konservativa och liberaler förändrades emellertid med de nya politiska konjunkturerna efter första världskriget. År 1921 stod ofta en tyskinspirerad akademisk konservatism mot en mer anglo-saxiskt inriktad företagervänlig liberalism. Det

29 s. 376.

30 "Understandably Darwinism was seized upon as a welcome addition, perhaps the most powerful of all, to the store of ideas to which solid and conservative men appealed when they wished to reconcile their fellows to some of the hardships of life and to prevail upon them not to support hasty and ill-considered reforms." (Hofstadter, s. 5).

är därför inte överraskande att P:son Nilssons artikel innehåller flera uppenbara slängar mot liberala idéer. Som exempelvis vid beskrivningen av det låga födelsetalet i romarriket inom de utbildade klasserna, där P:son Nilsson anger att barnbegränsande metoder fanns beskrivna i dåtidens medicinska litteratur och att "many seem to have looked on them as some extreme feminists do today".³¹ Än tydligare var hans kritik mot dem som förnekade att det finns stora medfödda skillnader mellan människans raser eller att somliga har en rikare naturlig förmåga än andra: "Sometimes it has been the fashion to deny this, and to contend that a people with all its peculiarities is the result of its environments, the *milieu*, and the country. Facts show that this is manifestly erroneous."³² Tydligt ställs här konservatismens betoning på människans naturgivna begränsningar mot liberalismens friare och mer dynamiska människoupfattning.

Med avseende på författarens röst, identifikation och självvalda fiender finns det således ingen tvekan om att artikelns grundton måste beskrivas som akademiskt konservativ.

GENETIKEN LEGITIMERAR DEN POLITISKA KONSERVATISMEN

På vilket sätt menar då författaren att den nya vetenskapen, genetikerna, ger stöd och förstärker den konservativa världsbilden?

Explicita exempel på detta finns i flera av de citat som redan presenterats. När författaren påstår att "facts" och "modern science" visar att raser är varandra mycket olika och att korsningar dem emellan har kortsiktigt negativa effekter, så är det tydligt att han anser att vetenskapen stöder det konservativa tänkandet gentemot mer liberala idéer. Viktigt är också att den nya genetiska forskningen – i P:son Nilssons tolkning – visar hur alla människor står i nära samstämmighet med den ras och det folk de tillhör. Det finns således en naturlig biologisk, men också mental och moralisk, koppling mellan varje individ och dess vidare mänskliga sammanhang.³³

Över huvud taget är det uppenbart att författaren känner tillfredsställelse över att vetenskapen nu visat att det i människans liv finns något som är garanterat *stabilt*, nämligen generna. För en sann konservativ, måste det känts skönt att darwinismens lära om allt levandes föränderlighet inte längre måste gälla. I en tid då revolutioner härjar, imperier faller, religionen försvagas, rösträtten utvidgas – vad mer kunde en konservativ uttolkare av världen önska sig, än vetenskapliga belägg för existensen av underliggande kausala faktorer i den mänskliga konstitutionen av i det närmsta tidlös karaktär?

I denna känsla fanns naturligtvis basen till den vidsträckta förklaringskraft som P:son Nilsson ville förlägga till generna (eller de "hereditary dispositions")

31 s. 372.

32 s. 370–371.

33 Se de tidigare givna citaten från s. 386–387.

han skrev om i de ovan givna citaten). För honom fick de nya vetenskapliga ärftlighetsresultaten återverkan långt in på filosofins område. Genernas oföränderlighet gjorde dem i P:son Nilssons tolkning till bärare av ett slags eviga idéer – må de gälla yttre mänskliga egenskaper eller inre moraliska kvaliteter. Eller som författaren uttryckte det med en cirkulär formulering: ”A race ... is physically and psychically a fixed type, which precisely through the firmness and fixedness of its dispositions is able to create something to which its dispositions predisposes it.”³⁴ Någon form av idealistisk typlära finns i all rasbiologi,³⁵ men generna gav i P:son Nilssons tolkning en sorts materialitet åt denna idealism. Och budskapet blev tydligt: De moderna genetiska forskningsresultaten skänker starkt stöd åt den konservativa människosynen och världsbilden.

Jesper Svenbro har påpekat att det rasbiologiska anslaget i P:son Nilssons text inte nämnvärt skiljer sig från hur andra klassicister skrev om raser och folk vid samma tid.³⁶ Det starka intresset för mendelismen och de konstanta arvsanlagen var emellertid, så vitt jag vet, unikt för P:son Nilsson. För honom, och för hans vän Nilsson-Ehle, låg det viktiga inte i att än en gång föra fram en rasbiologiskt grundad förklaring till Roms fall – sådana förklaringar var redan legio. Nej, publicerandet av P:son Nilssons artikel i *Hereditas* handlade om att genom ett slagkraftigt exempel visa på den potential för konservativt tänkande som fanns i den nya genetiken.

Hans artikel hade därför inte bara en konservativ grundton, den var skriven så att den övertygade – eller bättre uttryckt: för att övertyga – läsaren om att de mest aktuella vetenskapliga rönen från ärftlighetsläran legitimerade denna ideologi.

II. Ideologiers utnyttjande av vetenskapliga resultat

GENEN I MYT OCH IDEOLOGI

Begreppet ”gen” myntades 1909 av den danske botanisten och statistikern Wilhelm Johannsen i en bok om biologisk variation skriven på tyska. Johannsen ansåg att de ärftlighetsfaktorer som Mendel påvisat var värda en egen term, helt fri från ovidkommande associationer. Begreppet skulle vara ”völlig frei von jeder Hypothese”, som Johannsen uttryckte det.³⁷

Genom denna formulering klargjorde Johannsen att han visste, att även exakta vetenskapliga begrepp kan bli associerade med spänningsfyllda laddningar av sekundär art. Och detta är ju precis vad som hänt med gen-begreppet

34 s. 370–371.

35 För en beskrivning av rasbiologins idealistiska vetenskapsuppfattning, se Hanson 1994.

36 Svenbro, s. 293–294.

37 Johannsen, s. 124.

– i högsta grad! Idag har ordet *gen*, liksom termer som kromosom och DNA, fått så många utomvetenskapliga associationer att de i vårt vardagsspråk nästan bara används distanserat och ironiskt, som i fraser av typ ”de kvinnliga generna” eller ”the hidden DNA of Amazon, Apple, Facebook, and Google”.³⁸

Vill man följa hur genetiken under sin historia utnyttjats för att leverera budskap långt utanför den rent vetenskapliga sfären så finns idag flera intressanta samhällsvetenskapliga beskrivningar av ämnets förhållande till massmedia och populärkultur.³⁹ (Några läsare minns säkert hur DNA-trådar för inte så länge sen var viktiga inslag i reklamkampanjer för såväl lyxbilar som hudkrämer.) Man skulle kunna säga att inom vardagsvetandet – där rätt och fel ingår i en intim blandning – så har det utvecklats en mytologi kring generna som genomsyrar hela samhället och dess mediala rymd.

Tyvärr diskuterade den franske semiotikern Roland Barthes aldrig *gen-prat* eller DNA-trådar i sina klassiska *Mythologies* (utgivna som bok 1957), men med den sammansmältning mellan Natur och Historia som han ansåg att myter representerar så får ordet uppenbar relevans i detta sammanhang. Allt tal, även ironiskt, om till exempel ”de kvinnliga generna”, innebär ju att man hänvisar till ett vetande där könsroller och patriarkala maktförhållanden (Historia) blandas samman med könsspecifika genuttryck och X/Y kromosomer (Natur).

Barthes drog också upp riktlinjerna för hur det går till när någon argumenterar utifrån en mytologiskt/ideologisk position. Som viktigt exempel gav han det demagogiska utnyttjandet av truism-fraser av typ ”Ingen vill väl idag förneka att ...” – en retoriskt fint som jag minns väl från 1900-talets debatter om arv och miljö. Barthes var extra känslig med avseende på denna punkt, för enligt honom måste man reagera misstänksamt varje gång ett komplext fenomen framställs som *självklart*, eftersom däri ligger ofta fröet till ett ideologiskt utnyttjande.⁴⁰

Med denna insikt från Barthes om det ideologiska utnyttjandet av vad som påstås vara ”självklart”, har vår diskussion om det oreflekterade vardagsanvändandet av genetiska termer återförts till frågan om hur vetenskapens och speciellt genetikens resultat utnyttjats – och allt jämt utnyttjas – för ideologiska syften.

Frågan är verkligen värd att studera, för det går att visa att alla de stora klassiska politiska ideologierna – konservatismen, socialismen, kommunismen,

38 Det senare är underrubriken på en bästsäljande bok av Scott Galloway från 2017.

39 För två svenska exempel, se Ideland 2002 och Åsberg 2005.

40 "... je souffrais de voir à tout moment confondues dans le récit de notre actualité, Nature et Histoire, et je voulais ressaisir dans l'exposition décorative de *ce-qui-va-de-soi*, l'abus idéologique qui, à mon sens, s'y trouve caché." I utgåvan från 2014 står detta citat från 1957 års förord på s. 9. "... jag [led] av att ständigt tvingas se hur man blandade samman Naturen och Historien när man beskrev vår aktuella situation, och jag ville, i den utbroderade beskrivningen av vad som anses *självklart*, fånga det ideologiska missbruk jag anser döljer sig däri."; min översättning, baserad på Barthes 2007, s. 7.

nazismen och liberalismen – har förhållit sig på olika, distinkta, sätt gentemot de genetiska forskningsframstegen. Det mest oväntade förhållningssättet fanns hos den stalinistiska kommunismen, som valde att frånskriva genetiken all vetenskaplighet – under flera decennier betraktades ämnet i Sovjetunionen som borgerlig/fascistisk propaganda mot vilken ställdes den sanna proletära ärftlighetsläran, Lysenkoismen.⁴¹ Starkast intresse för genetikens begrepp och resultat har emellertid alltid konservatismen visat, vilket i sig inte är oväntat.

Konservatismen har ett grundläggande intresse av att framställa världen som om skillnaderna mellan människor som där finns inte är orättfärdiga utan istället naturliga (och därigenom lättare att acceptera).⁴² Med socialdarwinismen förklarades sådana skillnader dynamiskt, det vill säga som uppkomna genom naturliga, evolutionära processer. Denna förklaringsgrund var emellertid inte alltid lättaccepterad, eftersom den baserade sig på en dynamism som – alternativt – kunde användas som argument för samhällsförändring. Det går därför att förstå med vilket tillfredsställelse en man som P:son Nilsson i de stabila generna fann en tryggare förklaringsprincip till varför människor – med naturligt given nödvändighet – lever under uppenbart olika livsförutsättningar.

KONSERVATISMENS BEHOV AV GENETIK

Hur starkt det konservativa tänkandet behöver biologin och genetikens forskningsresultat illustreras på ett nästan övertydligt sätt av artikeln ”Idépolitik i återvändsgränd” som Erik Anners 1978 publicerade i *Svensk Tidskrift*.

Erik Anners (1916–1997) var en konservativ idédebattör, professor i rätts-historia vid Stockholms universitet, och redaktör för *Svensk Tidskrift*, vilken under lång tid var den svenska högerns viktigaste debattorgan. Artikeln skrevs som en reaktion på ett förslag till idépolitiskt program som Moderata Samlingspartiet just presenterat.

Anners menade, att den som vill bygga politik på konservativ grund måste ha argument för att denna grund är så stabil att den faktiskt tål att byggas på. Den kristna läran gav under lång tid konservatismen denna stadga. Men religionens sanningsanspråk fungerade inte längre. Anners fann att idéprogram-mets författare, som ”tagit starkt intryck av den radikala nyliberalismen”, där-vid kommit fel i sitt skrivande eftersom ”människosynen i programmet saknar djupdimension”. Det konservativa tänkandet fick ingen riktig bas, eftersom tankarna bara ”proklamas ... utan någon underbyggnad i en uppfattning om vad människan är för slags varelse”.⁴³ Var stod då en sådan kunskap om människan att finna? Jo, inom biologin, naturligtvis. Här hade man nämligen

41 Se kapitlet om ”den proletära ärftlighetsläran” i Bengtsson 1999.

42 Tanken på *naturliga* skillnader mellan människor av samhällsorganisatorisk betydelse kan följas till-baks till Aristoteles, som menade sig kunna bevisa att det med nödvändighet måste finnas männ-iskor som till sin natur är slavar.

43 Samtliga dessa citat från Anners, s. 159.

under det senaste decenniet ”börjat skönja en möjlighet att ... få åtminstone något säkrare kunskap om orsakssammanhangen bakom människornas sociala beteende”.⁴⁴

Hur Anners därefter fick ihop sin argumentation genom att hänvisa till dåtidens modetänkande, sociobiologin, som beskrevs under rubriken ”Människan i sitt genetiska program”, är inte relevant i detta sammanhang.⁴⁵ Det intressanta är Anners grundtes, att det är viktigt – ja, nödvändigt – för en modern konservativ ideologi att söka stöd och bäring i de biologiska vetenskapernas resultat och teorier.

Vi ser också hur även denne konservativa tänkare attraherades av genetikens förmenta förmåga att säga hur människan *egentligen* är. I synnerhet lockade möjligheten att använda arvsanlagen för att vetenskapligt definiera de enskilda människornas eller de mänskliga kollektivens gränser och begränsningar. Konservatismens antagande om att det finns *naturligt* skilda positioner i samhället för alla människor, kunde här finna sin vetenskapliga sanningsförsäkran.

PROCESSEN VARMED VETENSKAP BLIR IDEOLOGI

Vi har nu arbetat oss fram till en paradox.

Från och med 1900-talets mitt råder en nästan komplett uppslutning bakom tanken att vetenskap och ideologi utgör skilda verksamheter. Vetenskap skall i görligaste mån vara befriad från sådant som känslor och värderingar; deras plats finns istället inom ideologi eller politik. (Denna starka uppdelning får inte ses som naturlig och självklar. För en humanist vid 1900-talets början – som till exempel Martin P:son Nilsson – hade värderingar en objektiv karaktär som gjorde att de mycket väl kunde uttryckas även i vetenskapliga sammanhang. Man kunde till exempel skriva bedömande om människor av olika ursprung på ett sätt som vi idag skulle uppfatta som rasistiskt och i högsta grad ovetenskapligt.)

Men efter andra världskrigets slut – och inte minst som en reaktion mot allt rasbiologiskt tänkande – utvecklas en stor enighet om att vetenskap och ideologi måste hållas isär och att de i grunden är helt olika aktiviteter.⁴⁶ Hur går då denna insikt ihop med att en så bildad man som Erik Anners skriver som han gör, när han från den vetenskapliga genetik vill inhösta legitimitet till sin konservativa världsåskådning?

Motsättningen i tänkandet finns där, men skall inte överdramatiseras. Till sin karaktär är ideologier naturligt opportunistiska – vilket ju tydligt framkommer i Anners villighet att byta värdegrund när den gamla religiösa inte längre

44 Anners, s. 161.

45 Anners, s. 161–162. Anners utnyttjade faktiskt ordet ”socialbiologi” i sin text, men det användes aldrig allmänt i Sverige. Här kallades fältet, där ”biokemi och genetik, sociologi och antropologi fått ge sina bidrag till en ny syntes” (Anners, s. 161), normalt för ”sociobiologi” efter sin engelska benämning.

46 Det klassiska uttrycket för dessa tankar ges av Popper 1959.

fungerar – och det ligger inget förvånande i att de försöker förstärka sin intellektuella trovärdighet genom att söka stöd i vetenskapliga verklighetsbeskrivningar. Den ”demarkationslinje” som vetenskapsteoretikerna ville upprätta mellan vetenskap och ideologi handlade således främst om att hålla vetenskapen fri från ideologisk påverkan, snarare än om att stävja motsatsen.

Vårt problem flyttar sig dock därvid bara ett steg längre tillbaka. För, om den vetenskapliga aktiviteten är skild från det ideologiska tänkandet, hur kan då dess termer, teorier och resultat utnyttjas för att legitimera tankar och idéer inom ideologiernas sfär? Frågan blir närmast en processfråga: Vilka vetenskapliga resultat är det som passar för ideologiska syften, och genom vilka processer flyter de från den vetenskapliga sfären in i ideologiernas värld?

Fullgoda svar på dessa frågor kan jag inte tillhandahålla, trots att jag funderat på dem under många år som forskare och undervisare; jag har inte heller funnit några tillfredsställande behandlingar av dem i litteraturen. Dock har jag i den franske marxistiske filosofen Louis Althusser's verk funnit två diskussionsfragment som jag tycker är fruktbara i sammanhanget.

Althusser's rykte har idag föga att göra med vad han skrev om naturvetenskap och samhällsliv, men jag tycker att han inom detta område ibland var ovanligt insiktsfull (om man bara orkar ta sig igenom hans kuriösa språkbruk). Han var påverkad av den framstående vetenskapsfilosofen Gaston Bachelard, samtidigt som han som medlem av franska kommunistpartiet hade upplevt stalinismens förödande angrepp på de genetiska forskarna som inte ville acceptera Lysenkoismens lära (varav flera initialt stod partiet nära). Althusser var också bekant med Roland Barthes och bjöd in honom att föreläsa på École Normal Supérieure under början av 1960-talet.⁴⁷ De två tankefragment jag fastnat för och här finner skäl att använda, säger något om, å ena sidan, upprinnelsen till ideologiska användningar av vetenskapens resultat, och, å andra sidan, på vilket sätt vetenskaplig argumentering kan leda till ideologiska effekter.

Med avseende på den första frågan så är Althusser en av de få som brytt sig om att duktiga och framstående forskare inte bara arbetar inom sin vetenskapliga sfär, utan också ofta fungerar som viktiga intellektuella/tänkare/åsiktsgenererare/entreprenörer ute i samhället.⁴⁸ Sådana forskare bär alltid inom sig en världsbild där resultat och upplevelser från olika håll, inklusive klassbakgrund och forskningserfarenhet, integreras. När denna världsbild sen presenteras för omvärlden i samband med beskrivningen av nya forskningsresultat, så präglas presentationen nödvändigtvis av forskarens ”spontana filosofi” och den blir inte bara till en neutral beskrivning av resultaten. I många fall är det således en forskare som ger den första mer eller mindre ideologiskt påverkade världsbildsinfattningen, vilken därefter står färdig att anammas av omvärlden (vars

47 Lasowski, s. 260.

48 Althusser 1974. För en introduktion på svenska till dessa tankar, se Bengtsson 2002.

värderingar ofta samstämmer med forskarens). Vetenskapens resultat är således inte i sig själva ideologiska, men redan i processen när de flyttas ur sina rent vetenskapliga sammanhang ges de ofta tolkningar med ideologisk resonans.⁴⁹ Precis så kan, till exempel, den ovanstående analysen av Martin P:son Nilssons artikel sammanfattas. I hans beskrivning av Västromerska rikets demografiska utveckling fanns en världsbildsskildring inlagd, som genom författarens person gavs en tydlig konservativ prägel.

Men hur kommer det sig då att sådana världsbildanpassade tankar får direkta, ideologiska effekter – att de faktiskt fungerar? Här vill jag anknyta till följande citat från Althusserns klassiska artikel om "Ideologi och ideologiska statsapparater": "Det ligger ju i ideologins natur att driva igenom (utan att låtsas något om, ty det rör sig ju om 'uppenbarheter') att det uppenbara är uppenbart, som vi inte kan undgå att *erkänna*, och inför vilka vår oundvikliga och naturliga reaktion blir att utropa (högt eller i 'vårt stilla sinne'): 'Det är ju uppenbart! Så är det! Just så är det!'"⁵⁰

Det är således inte det vetenskapliga påståendet som sådant som producerar den ideologiska effekten – det är detta påståendes förmåga att få mottagaren att känna sig hemma i sin redan utformade världsuppfattning. Det "man alltid vetat" blir genom "vetenskapens nya rön" bevisat. Hos Althusser fanns således samma starka skepsis som hos Barthes gentemot allt som förstärker redan existerande insikter och världsbilder – hos Barthes misstros "det självklara", hos Althusser "det uppenbara".

Denna slutsats tål att upprepas: Det är inte genom sina förhoppningsvis rimligt säkerställda slutsatser, som en vetenskap får ideologisk bäring, utan genom att dessa resultat, presenterade på lämpligt sätt, får ideologiska för-förklarings och försanthållanden att upplevas som "än mer sanna".

Ideologi uppkommer således inte *ur* vetenskapliga resultat eller tolkningar. Istället förstärker de vetenskapliga resultaten, i tolkad form, element inom redan existerande och dominerande tankemönster. Politiska ideologier är långlivade, mellanmänniska, i den ekonomiska produktionen grundade strukturer, som behöver ständig näring för att hålla sig aktuella och bibehålla sin relevans som förklarare är världen. Vetenskapen blir till en av källorna för att tillfredsställa detta legitimeringsbehov.⁵¹

49 Althusser diskuterade inte mediernas roll i det följande "masserandet" av de vetenskapliga resultaten så att de passar vidare kommersiella och ideologiska syften. Denna roll är naturligtvis mycket viktig, men poängen som jag vill betona här är att den inte är *primär*. Det är alltså inte i den mediala världen som ursprunget till det vetenskapliga resultatets ideologiska smaklighet uppkommer; denna kan mycket väl härstamma *inifrån* den vetenskapliga sfären.

50 Althusser 1976, s. 142. Originaltext från 1970 lyder: "C'est en effet le propre de l'idéologie que d'imposer (sans en avoir l'air, puisque ce sont des "évidences") les évidences comme évidences, que nous ne pouvons pas ne pas reconnaître, et devant lesquelles nous avons l'inévitable et naturelle réaction de nous exclamer (à haute voix, ou dans le "silence de la conscience"): "C'est évident! C'est bien ça! C'est bien vrai!" (Althusser 2006, s. 131–132).

51 I ideologiernas opportunistiska natur – se avsnittet ovan om Anners! – ligger att de lika naturligt kan vända sig *mot* vetenskapens argument och representanter. "The politicisation [of facts] can cut

BIOLOGI OCH POLITIK

Jag har nu följt Lennart Lundquists arbetssätt i *Slutet på yttrandefriheten (och demokratin?)* genom att från ett detaljanalyserat konkret exempel arbeta mig fram till några generella frågeställningar. I hans fall handlade de om yttrandefrihet och demokrati; i mitt fall handlar de om hur vetenskap blir till ideologi.

Kanske skulle man kunna tro att jag – som mångårigt verksam genetiker – slutar med en suck av uppgivenhet: Det tycks omöjligt att få vetenskapens resultat rena, garanterat fria från de ”hypoteser” som Johannsen ville undvika genom att mynta det nya, fräscha begreppet ”gen”. Men någon sådan renhet har jag aldrig trott eller hoppats på. Att biologisk kunskap dras in i frågor om hur vi lever finner jag självklart, även när frågorna till sin natur blir kontroversiella eftersom de bottenar i genuina samhälleliga motsättningar. Vad som däremot behövs – och som jag här försökt närma mig – är en bättre förståelse av *hur* det går till när biologi blir till politik.

Den enkla lärdom Martin P:son Nilssons artikel därvid ger oss, är att mistro allt som tycks bekräfta vad vi redan menar oss veta. Resultaten från god vetenskaplig forskning är nämligen aldrig *självklara* till sin karaktär – hur gärna vi än vill uppfatta dem som så. Vetenskapens styrka måste ligga i att få oss tänka annorlunda, inte i att bekräfta våra ideologiskt präglade för-förståelser.

Litteraturförteckning

- Althusser, Louis, 1970. ”Idéologie et appareils idéologiques d’État”. Ursprungligen publicerad i tidskriften *La Pensée*; omtryckt i Althusser 2006 och översatt i Althusser 1976.
- Althusser, Louis, 1974. *Philosophie et philosophie spontanée des savants (1967)*. Paris: Maspero.
- Althusser, Louis, 1976. *Filosofi från proletär klasständpunkt*. Lund: Cavefors.
- Althusser, Louis, 2006. *PenseR Louis Althusser*. Pantin: Le Temps des Cerises.
- Anners, Erik, 1978. ”Idépolitik i återvändsgränd”, *Svensk Tidskrift*, s. 156–163.
- Barthes, Roland, 1957 [2014]. *Mythologies*. Paris: Éditions du Seuil. För en ny svensk översättning, se Barthes 2007.
- Barthes, Roland, 2007. *Mytologier*. Lund: Arkiv.
- Bengtsson, Bengt Olle, 1999. *Genetik och politik. Berättelser om en vetenskap mitt i samhället*. Stockholm: Norstedts.
- Bengtsson, Bengt Olle, 2002. ”Teorin om vetenskapsmännens dumhet”, s. 9–22 i Mansén, Elisabeth, & Nordin, Svante (red.), *Lärdomens bilder. Festskrift till Gunnar Broberg*. Stockholm: Atlantis.
- Bengtsson, Bengt Olle, 2014. ”Strange history: the fall of Rome explained in *Hereditas*”, *Hereditas* 151, s. 132–139.

both ways” (Runciman 2017, s. 27) – ett förhållande som i dag blivit utomordentligt aktuellt i samband med klimatpolitiken.

- Björkman, Maria, Lundell, Patrik, & Widmalm, Sven (red.), 2016. *De intellektuellas förräderi? Intellektuellt utbyte mellan Sverige och Tredje riket*. Lund: Arkiv.
- Broberg, Gunnar, 1995. *Statlig rasforskning. En historik över Rasbiologiska institutet*. Lund: Ugglan.
- Hammar, Isak, 2015. "Det ständiga fallet. Romarrikets fall som politisk resurs i samtiden", *Statsvetenskaplig tidskrift* 117, s. 451–468.
- Hanson, Hertha, 1994. *Alkemi, romantik och rasvetenskap. Om en vetenskaplig tradition*. Nora: Nya Doxa.
- Hofstadter, Richard, 1955. *Social Darwinism in American Thought*. Boston: Beacon Press.
- Höglund, Mattias & Bengtsson, Bengt Olle, 2014. "The origin of the Mendelian Society in Lund and the start of *Hereditas*", *Hereditas* 151, s. 110–114.
- Ideland, Malin, 2002. *Dagens gennyheter. Hur massmedier berättar om genetik och genteknik*. Lund: Nordic Academic Press.
- Johannsen, Wilhelm, 1909. *Elemente der exakten Erblichkeitslehre*. Jena: Gustav Fischer.
- Lasowski, Aliocha Wald, 2016. *Althusser et nous*. Paris: Presses Universitaires de France.
- Lundquist, Lennart, 2010. "Statsvetenskap och biologi", *Statsvetenskaplig tidskrift* 112, s. 437–452.
- Lundquist, Lennart, 2012. *Slutet på yttrandefriheten (och demokratin?)*. Stockholm: Carlssons.
- Nilsson, Martin P:n, 1919. "Dyrtid och dyrtidsorganisation i forntiden", *Statsvetenskaplig tidskrift* 22, s. 1–25.
- Nilsson, Martin P:n, 1921a. "The race problem of the Roman Empire", *Hereditas* 2, s. 370–390.
- Nilsson, Martin P:n, 1921b. *Den romerska kejsartiden 1–2*. Stockholm: Norstedts.
- Nilsson-Ehle, Herman, 1919. *Något om ärftlighetsvetenskapens praktiska och ekonomiska betydelse*. Landskrona: Privattryck.
- Oredsson, Sverker, 1996. *Lunds universitet under andra världskriget. Motsättningar, debatter och hjälpinsatser*. Lund: Lunds universitetshistoriska sällskap.
- Popper, Karl, 1959. *The Logic of Scientific Discovery*. London: Hutchinson.
- Ringmar, Erik, 2014. "Pontus Fahlbeck, tidsandan och folkrörelserna", *Statsvetenskaplig tidskrift* 116, s. 323–346.
- Runciman, David, 2017. "How post-truth politics opened the chasm on climate change", *The Guardian Weekly*, 4 augusti 2017, s. 26–30.
- Svenbro, Jesper, 2007. *Försokratikern Sapfo och andra studier i antikt tänkande. Med ett bihang om Martin P:son Nilsson och den genetiska determinismen*. Göteborg: Glänta.
- Tunlid, Anna, 2004. *Ärftlighetsforskningens gränser. Individer och institutioner i framväxten av den svenska genetiken*. Lund: Ugglan.
- Åsberg, Cecilia, 2005. *Genetiska föreställningar: Mellan genus och gener i populär/vetenskapens visuella kulturer*. Linköping: Linköpings universitet.